

Розділ 3

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 327(438):303.4

НАТАЛЯ БУГЛАЙ

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПОЛЬЩІ (1995–2005)

Висвітлення зовнішньої політики Польщі, пріоритетних її напрямів та ключових завдань, змісту й спрямованості взаємин із сусідніми та іншими державами, провідними міжнародними організаціями є можливим завдяки комплексному застосуванню широкого спектру теоретико-методологічного інструментарію. У статті аналізуються напрацювання провідних українських та зарубіжних фахівців, а також розкриваються наукові методи, прийоми та підходи, посередництвом яких розкривається тема дослідження. Наголошується, що важливим компонентом для осмислення визначеної проблеми є використання методологічного інструментарію в контексті понятійно-категоріального апарату.

Ключові слова: зовнішня політика, Польща, методологія, інструментарій, методи, підходи, поняття.

Геополітичні зміни наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. на європейських теренах є показником зростання інтересу до історії країн регіону та вироблення науково-методологічних засад дослідження зовнішньої політики нового формату. Українська історіографія з другої половини 1990-х рр. також поступово виходить на новий рівень методологічних підходів, що дозволяє об'єктивно досліджувати процес. Із проголошенням незалежності Україною й здобуттям політичної самостійності Польщею, особливий науковий інтерес у цьому аспекті викликають українсько-польські відносини, а також успішний поступ РП у побудові зовнішньої політики. Науковий доробок вітчизняної та закордонної історіографії представлений дослідженнями теоретико-концептуальних основ та методів дослідження міжнародних відносин, теоретичним засадам міжнародних відносин теоретико-методологічним основам дослідження сучасних українсько-польських відносин [3; 10; 11] і т.ін., але є недостатнім через відсутність робіт комплексного характеру.

Висвітлення зовнішньої політики Республіки Польща, з огляду на мету й завдання статті, а також тематичну її спрямованість, на нашу думку має спиратись на використання загальнонаукових методів аналізу та синтезу, індукції і дедукції, аналогії, порівняння, узагальнення, а також такі спеціальні методи наукового пізнання, як історико-генетичний, історико-хронологічний, історико-порівняльний, історико-типологічний, системно-структурний та ін. Міждисциплінарний характер дослідження, дозволяє використання, також, деяких інших методів, запозичених з інших наук. Ґрунтовне вивчення зовнішньої політики Польщі визначеного хронологічними рамками теми періоду виявилось можливим саме завдяки комплексному застосуванню широкого спектру науково-дослідницьких методів; оскільки жоден із методів не є універсальним, відповідно послуговування лише окремими з них апіорі прирікає дослідника на «фахову короткозорість».

Виходячи зі змісту історичної науки в цілому, серед методів наукових досліджень, безперечно, головної уваги заслуговує

історико-генетичний метод, найпоширеніший та найдавніший із-поміж усіх інших. Полягаючи в послідовному висвітленні генезису досліджуваної реальності, у взаємозв'язку з чинниками, що визначають спрямованість її розвитку, історико-генетичний метод значно розкривається також через установлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями та явищами, закономірностей історичного розвитку, а також висвітлення історичних фактів та осіб у контексті часу, на тлі конкретних ситуацій. Прихильність істориків до генетичного методу, зауважимо, значно спричинена також тим, що його застосування передбачає вивчення історичної минувшини з урахуванням впливу на неї не лише одних лише об'єктивних, але й суб'єктивних чинників. У нашому випадку застосування історико-генетичного методу дозволяє висвітлити розвиток зовнішньої політики РП у зв'язку з політичною, економічною, соціокультурною, військово-безпековою ситуацією в державі, розстановкою сил на міжнародній арені, а також з урахуванням особистісного чинника президента А. Квасневського, деяких інших польських та зарубіжних політиків і дипломатів. Звернення до генетичного методу наукового пізнання є важливим також у з'ясуванні причин та передумов уже доконаних історичних ситуацій, унаслідок чого задля кращого їх розуміння автором навмисно були зроблені невеликі екскурси в неохоплені хронологічними рамками дослідження періоди [1, 75].

Жодне історичне дослідження, і наше в тому числі, не обходиться без порівнянь. Так, наприклад, дослідники порівнюють за певними тотожними рисами історичні ситуації, що мали місце в різних країнах, але в один і той самий час, або події та процеси, що відбувалися в одній і тій самій державі, але впродовж певного визначеного часового відтинку, в такий спосіб віднаходячи в них певні закономірності, а також особливі, специфічні риси. Виходячи з апіорної відносності будь-чого, а також завдяки застосуванню історико-порівняльного методу дослідження маємо підстави говорити, приміром, про те, що членства в ЄС Республіка Польща досягла достатньо швидко (досвід Туреччини, наприк-

лад, може слугувати красномовним тому підтвердженням: у 1987 р. подавши заявку на вступ до Європейського Союзу, через 12 років вона отримала статус кандидата на вступ та досі його зберігає). Застосовуючи історико-порівняльний аналіз, можна констатувати, що минуле є внутрішньо обумовленим процесом, який повторюється із визначеною періодичністю, а значна частина явищ є схожими за внутрішньою сутністю і різняться між собою хіба лише географічними чи хронологічними рамками. Принагідно зауважимо, що, попри, здавалося б, достатньо просту схему роботи з порівняльним методом, його використання вимагає від дослідника дотримання окремих правил: порівнювати необхідно конкретні факти; факти мають належати одній історичній епісоді тощо. В іншому випадку результати дослідження будуть далекими від об'єктивності, штучними та не без фальсифікацій.

Як засвідчує практика вітчизняних та зарубіжних наукових історичних досліджень, одним із найбільш уживаних у них є також історико-хронологічний метод, орієнтований на висвітлення подій історичної минувшини в хронологічній їх послідовності. Так, фаховий історик, вивчаючи ту чи іншу історичну проблему, сукупність фактів, через які розкривається її сутність, досліджує з огляду на послідовність їх виникнення. Звичайно, ніхто не відміняв задля посилення окремих моментів наукової розвідки здійснення окремих екскурсів у події, що відбулися значно пізніше, ніж ті, які досліджуються, і певною мірою ними спричинені, та такі прийоми в цілому не змінюють усталеної в історичній науці практики висвітлювати історичні ситуації з урахуванням хронології подій. Таким чином, вивчення інтеграції Польщі до НАТО та ЄС доцільно розпочинати з моменту декларування офіційною Варшавою відповідних зовнішньополітичних цілей, пізніше – виконання конкретних кроків на визначеному шляху і лише потім – безпосередньо самої процедури вступу тощо.

Історико-типологічний метод дозволяє узагальнити досліджувані історичні предмети за конкретними ознаками та впорядкувати їх в окремі класи (типи), прослідкувати

взаємозв'язок між одиничним (унікальним) та загальним (типовим). Даний метод використовується нами при роботі з джерельним комплексом по темі, зокрема, при його впорядкуванні та диференціації на окремі типи з наступним їх аналізом, а також при з'ясуванні ключових характеристик взаємин Польщі з сусідніми та іншими державами, основних постулатів зовнішньополітичної парадигми, чинників, що визначили спрямованість її розвитку, тощо. Історико-типологічний метод відомий також тим, що дозволяє конкретну подію/процес/явище розглядати як неперервний процес, характерний конкретними етапами (стадіями) розвитку. Так, аналізуючи інтеграцію РП в євроатлантичний простір, у взаєминах держави з НАТО та ЄС можна виокремити певні етапи. У цілому ж, використання історико-типологічного методу є справою достатньо складною та трудомісткою, і для того, аби отримані результати, пройшли випробування відповідністю історичній дійсності, над вивченням якої працює дослідник, необхідним є урахування щонайменше двох моментів: до роботи має бути залучена максимально можлива кількість фактологічного матеріалу, водночас ознаки, за якими здійснюється групування фактів, мають бути чітко визначені.

Апеляцією до того, що всі історичні явища – це елементи систем, є знаний системно-структурний метод. Так, зовнішня політика держави, РП у тому числі, є сукупністю політик/взаємин Польщі щодо сусідніх та інших держав, міжнародних організацій тощо. Водночас політика однієї держави щодо будь-якої іншої є множиною реалізованих нею політичних, економічних, соціокультурних, військово-безпекових та інших заходів, спрямованих на досягнення певного наперед визначеного результату. Разом з тим, зовнішня політика держави – у нашому випадку РП – перебуває у безпосередньому зв'язку з міжнародною ситуацією, а також значно детермінується політикою щодо неї інших учасників світового співтовариства, тому дослідження власне польської зовнішньої політики задля кращого її розуміння передбачає врахування також міжнародної кон'юнктури, ситуації на зовнішніх кордонах держави та ін.

Певного застосування при підготовці статті зазнав також статистичний метод. Так, з огляду на динаміку офіційних візитів вищих посадовців РП до дружніх із нею держав та повноважних представників останніх до Польщі, частоту, з якою важливі для офіційної Варшави питання виносилися на обговорення керівних органів НАТО та ЄС, а також коливання сукупних показників торговельно-економічної, соціокультурної взаємодії з державами світового співтовариства тощо, можна зробити низку важливих висновків на рахунок зовнішньої політики держави, в тому числі в аспекті виявлення певних тенденцій, характерних для її розвитку.

Однчасне вивчення подій, що впродовж визначених хронологічних рамок характеризували розвиток зовнішньої політики III Речі Посполитої, на нашу думку, має здійснюватися посередництвом застосування синхронного методу наукового пізнання.

З огляду на важливість, а можливо, й доленосність для РП визначеного десятиліття перебування при владі А. Квасневського, зусиллями якого було реалізовано ключові завдання зовнішньої політики держави, пов'язані з її вступом до НАТО та ЄС, певну роль відіграє метод біографістики. Посередництвом звернення до нього деякою мірою можна персоніфікувати розвиток зовнішньої політики Польської держави особистісним чинником А. Квасневського та інших високопосадовців національного та глобального масштабу. Застосування методу біографістики, відзначимо, стало можливим головним чином завдяки зверненню до мемуарної літератури, інтерв'ю, виступів офіційних осіб.

Із науковими принципами та методами дослідження тісно пов'язані наукові підходи. Принципово важливим серед них, безперечно, є системний підхід. Представлений сукупністю логічних прийомів, методичних правил і принципів теоретичного дослідження, він виконує евристичну функцію в загальній системі наукового пізнання [7, 7] та значно сприяє вибору адекватної існуючим запитам наукової тематики, формулюванню дослідницької мети та зумовлених нею завдань, а також їх реалізації шляхом логічного та послідовного викладу матеріалу. Згідно з системним підходом,

будь-які об'єкти є складними системами, відповідно їх дослідження відбувається шляхом розчленування на окремі складові, почергове у взаємозв'язку їх вивчення й наступне об'єднання в єдину теоретичну картину, покликану дати відповідь на конкретне запитання. У нашому випадку, з огляду на залежність зовнішньої політики Польщі від низки зовнішніх та внутрішніх чинників, а разом певну детермінованість нею системи міжнародних відносин, досягнення визначеної дослідницької мети видається можливим лише за умови врахування цієї взаємообумовленості. Важливим, на наш погляд, є також урахування того, що будь-яка подія/явище/процес обов'язково є чимось породженою, з одного боку, та спричиняє до певних конкретних наслідків – з іншого. Так, який би факт-подію з усієї їх множини, що нами проаналізовані по історії Польщі, не брати до уваги, з більшою чи меншою мірою об'єктивності можемо говорити про конкретні його передумови та не менш конкретні наслідки.

У взаємозв'язку з попереднім перебуває діалектичний підхід, який охоплює особливості розвитку будь-яких процесів і явищ та сприяє об'єктивному вивченню чинників, що на них впливають. Так, згідно з діалектичним підходом, зовнішня політика будь-якої держави є динамічною системою, що постійно перебуває в стані розвитку, змінюючись під впливом внутрішніх та зовнішніх детермінант. Таким чином, зовнішня політика Польської держави впродовж аналізованого періоду зазнавала впливу низки взаємопов'язаних чинників, «мозаїка» яких постійно змінювалася, як наслідок, зазнавала зміни і сама зовнішня політика.

Виходячи зі значної обумовленості зовнішньої політики держави геополітичним її потенціалом, політичною, економічною, соціокультурною ситуацією в середині країни та за її межами, цивілізаційною приналежністю, менталітетом та добробутом населення тощо, вивчення обраної для дослідження проблеми супроводжувалося зверненням до наукових напрацювань не лише істориків, але й політологів, економістів, соціологів, культурологів, фахівців у сфері безпеки й оборони та ін. Як наслідок, відповідне дослідження

набуває виразного міждисциплінарного характеру. Принагідно відзначимо, що, окрім певного синтезування здобутків суміжних галузей наукового пізнання у розкритті теми, міждисциплінарний підхід передбачає також «застосування методологічного інструментарію споріднених галузей науки» [5, 19]. У підсумку, – переконаний А. Колот, і з ним важко не погодитися, – погляд на конкретний предмет (об'єкт) дослідження стає більш рельєфним, широким, водночас наукове знання як засіб вирішення поставлених завдань із вищою результативністю суттєво прирощується [5, 20]. Так, лише залучивши до джерельного комплексу напрацювання фахівців у різних галузях гуманітаристики, можна комплексно проаналізувати зовнішню політику Польщі (1995–2005 рр.), виявити характерні риси та ключові тенденції її розвитку, а також чинники, що на неї впливали.

Важливим компонентом методологічного інструментарію є також понятійно-категоріальний апарат. Підібраний відповідно до мети та основних дослідницьких завдань, він представлений загальнонауковими та фаховими поняттями, термінами і категоріями, що в своїй сукупності забезпечують максимально повне, на відповідному науковому рівні організоване розкриття обраної для дослідження проблеми, допомагає процесу. Виходячи з тематики статті, головної уваги заслуговує поняття «зовнішня політика». Попри те, що проблемами зовнішньої політики України, Польщі, інших держав світового співтовариства займається величезна кількість українських та зарубіжних дослідників, а сам термін постійно присутній у лексиконі політико-дипломатичних кіл, представників ЗМІ та досить часто використовується на рівні «пересічних обивателів», єдиного його визначення немає і бути не може. Опрацювавши наукові праці відомих українських учених-всесвітників С. Віднянського, Л. Зашкільняка, А. Кудряченка, Ю. Макара [2; 4; 6; 8] та ін. і їх зарубіжних колег І. Орлика, Р. Кузняра, В. Малендовського, [9; 12; 13] та ін., було виявлено плюралізм поглядів щодо змісту поняття «зовнішня політика». Виходячи з цього, а також вартісності кожного з проаналізованих трактувань, авторка статті зовнішню

політику розуміє як сукупність взаємин держави з іншими державами та міжнародними організаціями, зумовлених її геополітичним потенціалом. Не викликає заперечень, що зовнішня політика держави як складова її політики в цілому перебуває у взаємозв'язку з внутрішньою політикою, питання лише в тому, яка з них є первинною, а яка – вторинною. Погляди науковців щодо цього, зауважимо, значно поляризуються, та, з огляду на перебування проблеми більше в політологічній, ніж в історичній площині, ми свідомо ухиляємося від заглиблення у неї, принагідно відзначивши лише той факт, що зовнішня політика в жодному випадку не може суперечити національним інтересам держави, а лише представляє та лобіює їх на міжнародній арені. Подібно міжнародним відносинам, зовнішня політика Польщі характерна постійним генезисом, а також динамікою, значно зумовленою спрямованістю розвитку світового співтовариства.

Відзначимо, що під зовнішньою політикою Польщі слід розуміти взаємини РП із сусідніми та іншими державами світового співтовариства, міжнародними організаціями регіонального та глобального рівнів [1, 80–81]. У попередній період історії приналежна до соціалістичного табору, Польська держава не мала права на самостійну зовнішню політику, а будь-які кроки в цьому напрямку була змушена погоджувати з кремлівським керівництвом, залишатися прихильною зовнішньополітичним орієнтирам, визначеним офіційною Москвою. Та з приходом до влади антикомуністичної опозиції й наступним виходом держави з «тісних обіймів» Кремля, домінування якого в регіоні Центрально-Східної Європи в той час добігало кінця, офіційна Варшава пішла на перегляд зовнішньої політики, переосмислення пріоритетних її напрямів. Виходячи з географічного розташування, цивілізаційної самоідентифікації, сформованих господарських та соціокультурних зв'язків, а також історичного досвіду, ментальної пам'яті та, безперечно, викликів і загроз наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр., характерних для Європи та світу, магістральними векторами зовнішньої політики III Речі Посполитої були проголошені інтеграція до НАТО та ЄС, членство в яких суспільством та

владою сприймалося як запорука безпеки, цілісності й недоторканності кордонів, а також високих стандартів життя, сповідування демократичних цінностей. Ідентифікуючи себе з Європою та не бажаючи іншої альтернативи, ніж долучення до євроатлантичного товариства з наступним зміцненням як авторитетного члена провідних його інститутів, завдяки вдало спланованій зовнішній політиці, успіхи якої, зауважимо, підкріплювалися глибокими внутрішніми трансформаціями, що незмінно зазнавали загальної суспільної підтримки, впродовж визначеного періоду Республіка Польща набула членства в НАТО (1999 р.) та ЄС (2004 р.). Цим крокам, безсумнівно, суттєво сприяли взаємини РП з провідними державами світу – США, Німеччиною та Францією, політика офіційної Варшави щодо країн Центрально-Східної Європи, увінчана зміцненням Польщі як регіонального лідера, стосунки з іншими державами на східному кордоні, лобіюючи інтереси яких, вона суттєво додала собі ваги в Європейському Союзі тощо. Не слід скидати з рахунку також антиросійської спрямованості заангажованості Заходу в Польщі, адже в останній із цього вдало скористалися. Позитивні наслідки для РП мала діяльність надпотужної польської діаспори у США, спроможної впливати на прийняття рішень у Білому домі. І, нарешті, на користь справи зіграв особистісний чинник авторитетного на рівні провідних міжнародних організацій та окремих держав президента А. Квасневського, який упродовж десятиліття стояв на чолі Польської держави.

Важливим для дослідження зовнішньої політики РП є також поняття «міжнародні відносини», залежно від кількості учасників, дво- або багатостороннього формату. Подібно ситуації з поняттям «зовнішня політика», вітчизняна та зарубіжна наукова думка у трактуванні його змісту виглядає не надто солідаризованою. За умови постійних змін, що характеризують розвиток світового співтовариства на регіональному та глобальному рівні, а разом розвиток наукових знань, поняття «міжнародні відносини» також певною мірою еволюціонує та, залежно від ситуації, що має місце в кожен конкретний момент трактування його змісту, набуває нового

звучання. Погоджуючись із думкою авторитетних українських та зарубіжних фахівців, під міжнародними відносинами авторка роботи розуміє сукупність історично сформованих різноманітних зв'язків між державами та іншими суб'єктами міжнародного права, в яких реалізується цивілізаційна єдність людства. Зважаючи на те, що головними учасниками міжнародних відносин є держави, кожна з яких характерна конкретною зовнішньою політикою, останню, на наше переконання, слід трактувати як втілення міжнародних відносин. Відповідно, роль держави у міжнародних відносинах, її місце на рівні світового співтовариства видається нам не інакше, як відображенням зовнішньої політики, результатом її здобутків чи прорахунків. Своєю чергою, зовнішня політика, як уже зазначалося, перебуває у тісному зв'язку з внутрішньою політикою та значно залежить від геополітичного потенціалу держави, низки об'єктивних, а також досить часто суб'єктивних чинників. Із-поміж іншого, зміст та спрямованість зовнішньої політики держави значно зумовлюються: по-перше, національними її інтересами; по-друге, рівнем її сил та можливостей, які ці інтереси забезпечують; по-третє, конфігурацією сил у найближчому оточенні та мірою їх збалансованості.

Тож, всебічне вивчення зовнішньої політики Республіки Польща, пріоритетних її напрямів та ключових завдань, змісту й спрямованості взаємин із сусідніми та іншими державами, провідними міжнародними організаціями в контексті існуючої в той час системи міжнародних відносин, а також з урахуванням ситуації, що мала місце в середині держави, потребує використання відповідного теоретико-методологічного інструментарію. Досягнення мети та реалізація зумовлених нею дослідницьких завдань стали можливими завдяки зверненню до напрацювань провідних українських та зарубіжних фахівців, а також застосуванню наукових методів, прийомів та підходів, посередництвом яких повною мірою вдалося розкрити тему дослідження.

Неабияке теоретичне та методологічне значення для осмислення визначеної проблеми мало також використання понятійно-категоріального апарату, сформульованого з урахуванням поглядів провідних істориків-міжнародників, політологів, фахівців в інших суміжних галузях наукового пізнання.

Список використаних джерел

1. Буглай Н.М. «Епоха Квасневського» в зовнішній політиці Республіки Польща (1995-2005 рр.): монографія. Миколаїв: Іліон, 2017. 432 с.
2. Віднянський С. Проблеми всесвітньої історії в українській історіографії: стан та перспективи дослідження. *Україна-Європа-Світ. Міжнар. зб. наук. пр. Серія: Історія, міжнародні відносини* / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. Вип. 5. У 2 ч.: *Україна-Європа-Світ: історико-політичні та гуманітарні аспекти розвитку* / *Міжнар. зб. наук. пр. на пошану проф. М. М. Алексієвцю*. Ч. 1. С. 50–60.
3. Герасимчук Т. Ф. Теоретико-концептуальні основи та методи дослідження міжнародних відносин. *Український історичний журнал*. 2006. № 5. С. 186–199.
4. Зашкільняк Л. Історична полоністика останнього десятиріччя в Україні. *Проблеми слов'янознавства*. 2000. Вип. 51. С. 34–38.
5. Колот А. Міждисциплінарний підхід як передумова розвитку економічної науки та освіти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2014. № 5 (158). С. 18–22.
6. Кудряченко А. І. Дослідження з проблематики всесвітньої історії у сучасній Україні. *Український історичний журнал*. 2011. № 1. С. 180–194.
7. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: курс лекцій. Тернопіль: Економічна думка, 2005. 124 с.
8. Макар Ю. Зовнішня політика України: наміри і реалії. *Україна-Європа-Світ. Міжнар. зб. наук. пр.* / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. Вип. 1. С. 189–198.
9. Орлик І. І. Очерки истории международных отношений: XX – начало XXI. Москва: Институт экономики РАН; Санкт-Петербург: Нестор-История, 2013. 288 с.
10. Чорна Н. М. Теоретико-методологічні основи дослідження сучасних українсько-польських відносин. *Україна – Європа – Світ. Серія : Історія, міжнародні відносини : Міжнар. зб. наук. пр.* / гол. ред. Л. М. Алексієвець. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. Вип. 13. С. 221-232.
11. Kukułka J. Teoria stosunków międzynarodowych. Warszawa, 2003. 347 s.
12. Kuźniar R. Pozimnowojenne dwudziestolecie: 1989–2010. Stosunki międzynarodowe na przełomie XX I XXI wieku. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2011. 536 s.
13. Malendowski W. Polityka bezpieczeństwa RP. Uwarunkowania, strategia, kierunki, działania. Poznań, 1998. 187 s.

NATALIA BUGLAY

METHODOLOGY OF RESEARCH OF FOREIGN POLICY OF POLAND (1995–2005)

The coverage of foreign policy of Poland, priority her directions and key task, maintenance and orientation of mutual relations with the nearby and other states, leading international organizations are possible due to complex application of wide spectrum of theory and methodology tool.

Works of the leading Ukrainian and foreign specialists are analysed in the article, and also scientific methods, receptions and approaches a research theme opens up mediation of that, open up. It is marked that an important component for the comprehension of certain problem is the use of methodological tool in the context of concept-category vehicle.

Key words: foreign policy, Poland, methodology, tool, methods, approaches, concepts.

НАТАЛЬЯ БУГЛАЙ

МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ ПОЛЬШИ (1995–2005)

Освещение внешней политики Польши, приоритетных ее направлений и ключевых заданий, содержания и направленности взаимоотношений с соседними и другими государствами, ведущими международными организациями являются возможным благодаря комплексному применению широкого спектра теоретико-методологического инструментария. В статье анализируются наработки ведущих украинских и зарубежных специалистов, а также раскрываются научные методы, приемы и подходы, посредством которых раскрывается тема исследования. Отмечается, что важным компонентом для осмысления определенной проблемы является использование методологического инструментария в контексте понятийно-категориального аппарата.

Ключевые слова: внешняя политика, Польша, методология, инструментарий, методы, подходы, понятия.

УДК 94(439.16)"16/17"

ЛАСЛОВ ЗУБАНИЧ

ПОРЯДОК НАДАНИЯ ДВОРЯНСЬКИХ ТИТУЛІВ ТА ГЕРБІВ В УГОРСЬКОМУ КОРОЛІВСТВІ ТА ТРАНСІЛЬВАНЬСЬКОМУ КНЯЗІВСТВІ У XVI–XVII ст.

У науковій роботі вивчаємо порядок надання дворянських титулів та гербів мешканцям Угорського королівства та Трансільванського князівства (територія сучасного Закарпаття – комітатів Унг, Берег, Угоча, Мароморощ). Намагаємося дати нову оцінку та аналіз історичної ролі дворянства у процесах XVI–XVII століть.

Ключові слова: дворянство, король, грамота, герб, такса, канцелярія.

Починаючи з раннього середньовіччя в європейських суспільствах керівну роль відіграла незначна група осіб – це дворянство, чисельність якого в Угорському Королівстві становило 4–5% населення. У зв'язку з тим, що значну частину архівів дворянських родин або було знищено, або знаходяться за кордоном, на підставі власних досліджень хочемо відтворити достовірну картину буденного життя дворянського суспільства, його господарювання, участі у громадському житті регіону. Наприкінці ХХ ст. вийшло в світ багато наукової літератури з новим підходом до дворянства [5, 6], яка може допомогти зрозуміти повсякденне життя в XVI–XVII століттях. Цією тематикою займається російський історик Т. П. Гусарова, та автор цієї статті, Л. Л. Зубанич.

Під час написання статті було використано електронну базу даних «Законо 1000 років» [2] та працю Іштвана Вербевці [12], присвячену регулюванню юридичного положення дворянства. Головна мета роботи – дати характеристику дворянства з новітніх позицій, як суспільної верстви, а також максимально «наблизити» дворянство до читача сьогодення шляхом представлення його буднів, політичного та соціально-економічного розвитку тощо.

Суспільний устрій у Центральній та Східній Європі XVI–XVII ст. характеризувався суттєвими зрушеннями – становий розподіл, властивий і більш раннім стадіям розвитку феодалізму, тепер набув найчіткіше виражених форм. Головною його рисою стала